

Ocene

Irena Avsenik Nabergoj. *Literarne vrste in zvrsti: stari Izrael, grško-rimska antika in Evropa*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2011. 623 str. ISBN 978-961-231-846-8.

Nova znanstvena monografija z naslovom *Literarne vrste in zvrsti: stari Izrael, grško-rimska antika in Evropa* dr. Irene Avsenik Nabergoj obravnava posamezne literarne vrste in zvrsti tako na analitični kakor tudi na sintetični ravni, predstavi pa tudi vzorčna besedila od antike do danes. Izčrpno so prikazane literarne vrste in zvrsti, zastopane v svetu literature in literarne teorije, obenem pa avtorica nazorno navede tudi teorije o literarnih vrstah in zvrsteh od starega Izraela prek grško-rimske antike do Evrope. Pri tem so – še posebno slovenskemu bralcu prijazno – gesla dopolnjena z vzorčnimi besedili iz zakladnice slovenske literature, sočasno pa monografija za primerjavo vključuje tudi pomembna dela tako iz evropske kakor tudi iz svetovne književnosti.

Osrednji del knjige odpira temeljna vprašanja literarnih vrst in zvrsti. Avtorica znanstveno monografijo razdeli na dva dela: v prvem delu sintetično predstavi obravnavo literarnih besedil in zvrsti z vidika razmerja med resničnostjo in fikcijo, v drugem delu pa prek navedbe odlomkov iz obče književnosti sodobno prikaže obravnavane literarne vrste in zvrsti. V prvem delu znanstvene študije poudarja pojmovanje resničnosti in resnice od antike do danes, opozarja na najbolj znane antične in druge avtorje, ki so se s problemi resničnosti in resnice v literaturi že ukvarjali, in ob daljših citatih in odlomkih skuša razlo-

žiti nekatere temeljne vidike zgoraj omenjenih pojmov v literaturi, tako da se zaporedno preliva teorija prvega v praktični prikaz drugega dela znanstvene monografije. V zadnjem delu naniza izbrane odlomke iz obče in iz nacionalne književnosti, ki bralcu omogočijo, da teorijo doživi tudi v očem vidni praksi.

Avtorica je gradivo zbiralala vse od leta 2005 dalje v okviru svojih raziskovalnih projektov in predavanj o književnosti in literarni teoriji ter zvrstnih besedilih na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici, pomembnejše vire in literaturo pa je zasledila v knjižnici Univerze v Cambridgeu. Tako je dr. Irena Avsenik Nabergoj pripravila prvo bibliografijo, ki je skupek slovenskih in tudi najsoodobnejših mednarodnih del o literarnih vrstah in zvrsteh.

Koncept znanstvene monografije o literarnih vrstah in zvrsteh od starega Izraela prek grško-rimske antike do Evrope je avtorica zasnovala kot prvo slovensko monografsko študijo v slovenščini v obliki učbenika, ki bi bila tako že izobraženi slovenski literarni stroki kakor tudi študentom humanističnih smeri v pomoč pri učenju in za nadaljnje raziskovanje. Kakor v predgovoru h knjigi pove avtorica, je na nastanek drugega dela monografije vplivalo odkritje obsežne monografije šestinšestdesetih nemških literarnih zgodovinarjev in teoretikov, sodelujočih pri pripravljanju knjige z naslovom *Handbuch der literarischen Gattungen* (2009), ki vsebuje kar dvaindevetdeset literarnih zvrsti. Te literarne zvrsti so pojmovno opredeljene in zgodovinsko umeščene v razvoj samega toka literarnih vrst in zvrsti,

obravnane pa so tako z zgodovinskega kakor s teoretičnega vidika.

Čeprav je avtoričin pogled na ume-tnost in na literaturo v najširšem kontekstu bolj kakor na literarno vezan na filozofsko vprašanje, kaj resnica je, pa avtorica jasno predstavi in argumentira svoj pogled oziroma mnenje, da filozofski pristop ni ustrezen za presojanje resničnosti in resnice v literaturi. Specifično področje filozofskega razglabljanja je predvsem sekvenčno nizanje konceptov po deduktivni metodi ali umskem uvidu, a to literature kot discipline, ki temelji na izkustvu življenjskih zgodb v konkretnih okoliščinah, ne zanima toliko, kakor jo z vidika zgodovine. Zgodovina ima namreč prek razčlembे dogodkov in osebnosti in po zgodovinarjevi subjektivni sodbi objektivnih zgodovinskih dejstev tako kakor filozofija neposredno možnost odkrivanja resnice. Če avtorica v prvem delu ustvari teoretično podlago za glavno značilnost literature (to je zgodba), v drugem delu to značilnost praktično realizira. Drugi del knjige obsega poglavja, ki so jih pesniki ali pisatelji v zgodbah zapisali za prikaz resničnosti, kakor velja za neki bodisi realen bodisi fiktiven prostor in bralcu predstavi tisto resničnost za absolutno resnico. To poglavje je še posebno zanimivo, ker je avtorica skrbno izbrala besedila, ki so bralca ob branju življenjskih zgodb pripeljala oziroma zapeljala v neki drug svet, v katerem je zavedno ali nezavedno do neke mere podoživljal življenjske izkušnje, vedno vnovič in znova. Avtorica jih z natančnim razmislekom predstavi v zgodbah, katerih bistvo je očem (raz)vidno ali nevidno, saj je fabula zapisana direktno ali indirektno, prek literarnih simbolov. Ta dela bi bila z literarnih in primerjalnih

vidikov zanimiva tudi za monografsko obravnavo v semiotičnem okviru, saj so, kakor navaja avtorica v sklepni besedi, literarni simboli del naše osebne življenjske resničnosti in našega življenjskega okolja; del našega resničnega sveta so in del našega komuniciranja v njem. Tezam dr. Irene Avsenik Nabergoj o iskanju resničnosti v resnicah v literaturi in širše sledi teza Simone Weil, ki opozori, da je to, kar je za človeka resničnost, pravzaprav njegova »sanjarija«, »domišljija in fikcija«. Ob tako skrajni točki pridemo do enega najbolj bistvenih vprašanj, ki si ga avtorica monografije tudi sama v znanstvenem delu zastavi: kaj je resnica.

Teoretska izhodišča raziskave se implicitno opirajo predvsem na predloge Aristotelove *Poetike*, ki veljajo za temelj teorije literarnih vrst, in na normativne teoretične opisovalce poetike od antike dalje, vendar ne v okviru kakršnegakoli zapovedovanja predpisanih pravil za literarne vede in zvrsti, temveč znotraj razumevanja literarne vrste in zvrsti v okviru sistema, ki je omogočil razvrščanje tipov literature v ustrezne literarne vrste. V smislu tega koncepta je poudarek tudi pri Goethejevi klasifikaciji tako imenovanih »naravnih oblik« ali »glavnih vrst« pesništva prek epike, lirike in dramatike, vendar času teh obravnav sledi kontradiktorno obdobje tako rekoč »prostih« oziroma »odprtih sistemov« literarnih vrst in zvrsti, v katerih meje niso več enopomensko določene, temveč je literatura pahnjena v tako imenovano »ničejansko« negotovost, ki od znanstvenikov zahteva argumentirano presojo, v katero kategorijo vključiti besedila z indici, ki pripadajo več kakor le eni literarni zvrsti. Avtorica omenja pomembnost smelo izbranih pogojev, ki poskušajo klasificirati

delitve besedil po formalnih ali vsebinskih značilnostih, temu sledeči pluralizem kriterijev, poskus iskanja odgovora na odprta vprašanja o razmerjih med teorijo in zgodovino literarnih vrst in zvrsti. Zanima jo najpomembnejše vprašanje večplastnega razmerja med vsebino in obliko, kajti kakor omenja v uvodu, se organsko prepletanje vsebine in oblike dogaja v samem nastajanju literarnega dela. To je *umetniški* način pisanja o različnih vidikih resničnosti v zunanjem delovanju in v notranjem duhovnem in duševnem stanju nekega protagonista v literarnem delu. Zato avtorica znanstveno – v razdelitvi na dve težišči študije – svojevrstno odgovori na vprašanje, kaj literatura sploh je.

Zelo zanimivo uvodno poglavje je definirano kot odgovor na izzive okolja, medčloveških odnosov, družbenih razmer in zgodovinskih dogodkov, obenem pa je sintetično-umetniški odmev na izživ časa in prostora v življenjskem ritmu. Avtorica pove, da literarne vrste in zvrsti ne izhajajo same iz sebe, ampak se porajajo v družbenih konstelacijah, v posameznih življenjskih zgodbah, ki gledajo v prihodnost. V tem okviru avtorica ne zanemari pomembnega mesta zavesti zgodovinskega spomina in neke življenjske izkušnje, to pa je aktualna tema znotraj literarnega razglabljanja o razmerju med vsebino in obliko literature predvsem v novejšem obdobju. Govorimo o kognitivno-vzgojnem procesu, v delu poimenovanem kot »kulturni spomin«, ki temelji na elementarni človekovi izkušnji, na robu zavesti med polarnostmi: med hrepenenjem in obupom, med ljubeznijo in sovraštvom, med vojno in mirom.

Čeprav je vsako literarno delo osrednji sestavni del našega spomina, avto-

rico zanimajo tako svetopisemska in starejša kanonizirana besedila kakor misli in zapisi v delih naslednjih generacij, saj cikličnost življenja ne izvzema cikličnosti literarne metodologije, v kateri kanonska dela, vključena v posamezno literarno vrsto in zvrst, pomenijo modele za interpretacijo neke nove življenjske izkušnje naslednjih generacij. Prav ta identifikacija s starejšimi besedili in sporočili je kakor odmev preteklosti, ki pušča svoj odsev tudi v literaturi, napisani pozneje oziroma v toku prihodnosti.

Zato dr. Irena Avsenik Nabergoj tako z literarnega kakor z duhovnozgodovinskega vidika obravnave literarnih vrst in zvrsti predstavi sad svojega spoznanja kot rezultat dolgotrajnega iskanja odgovora na literarna vprašanja, kje so razlogi za razširjenost in nepretrgano aktualizacijo literature v različnih literarnih zvrsteh in v ljudski in umetnostni prezentaciji po vsem svetu; to je temeljna točka prvega dela znanstvene monografije. Ta del kljub omejenemu obsegu predstavitve torej zasluži posebno pozornost. V njem avtorica predstavi osrednje *literarne vrste in zvrsti kot sistem komunikacije in umetnosti izražanja resničnosti* (Aristotelova klasifikacija literarnih vrst in razlaga resničnosti v pesništvu, Horacijeva pesniška razlaga enotnosti in skladnosti v pesništvu). Sledi mu poglavje, ki analizira predstavljeno *resničnost v starejši filozofski misli o umetnosti in literarni teoriji, resničnost v mitu, v zgodovini in v fikciji, resničnost in fikcijo v biografski in avtobiografski literaturi*. Poglavja so razvrščena v skupine, ki obravnavajo pomembna antična dela, ko odstirajo vprašanja bodisi glede klasifikacije literarnih vrst in zvrsti bodisi njihove resničnosti v posameznem časovno-prostorskem okviru. Avtorica že v

uvodu omeni človekovo posnemanje narave. Dogma človekovega posnemanja (*mimēsis*) je zapisana v enem najosnovnejših in temeljnih besedil literarne teorije, saj je prav Aristotelovo delo *Poetika* postavilo (predvsem epske in dramske) temelje za razvoj teorije literarnih vrst in zvrsti za vsa poznejša obdobja. Tudi v Horacijevi pesniški razlagi enotnosti in skladnosti v pesništvu, ki sledi Aristotelovim tezam, da je »pesništvo spretnost – umetnost, ki zahteva učenje in vajo, poznavanje teorije in tehnike in sposobnost objektivne samokritike« (42), se kaže pesnikovo teženje k (liričnemu) posnemanju nečesa, kar je odsev resničnosti. Avtorica natančno razloži predloge, ki jih antični misleci navajajo za »dober ep«, »estetsko razumevanje resničnosti« in druga gesla, ki so podrobneje definirana v drugem delu znanstvene monografije, obenem pa navede tudi vplive grško-rimskih mislecev na poznejše literate v vsega sveta (med drugim tudi Horacijev vpliv na Prešernovo pesem *Nova pisarja*).

V poglavju *Resničnost v starejši filozofski misli o umetnosti in v literarni teoriji* se avtorica poglobi v filozofske študije, ki so pomembne za razumevanje literature: v Aristotelovo *Poetiko* in v Platonovo *Državo*. Navede vplive na interpretacije literarnih del: sv. Avguštin, Tomaž Akvinski, Maimonides, Dante in drugi. V posameznih podpoglavjih izvedemo informacije o Platonovi utemeljitvi spoznanja in izražanja resničnosti in resnice v filozofiji in v literaturi, o poti do pravičnosti pri posamezniku in v državi, spoznamo kritiko pesnikov glede prikazovanja narave in dejanja bogov in človeških junakov, predvsem pa resnični in čutni svet in »stari spor med filozofijo in pesništvom«. Pozornost je namenje-

na tudi Tomažu Akvinskemu kot razlagalcu večpomenskosti besed in simbolov in funkciji, ki jo imata umetnost in resničnost v starejši literarni teoriji. Umetnost pisanja znotraj sistema ali »kanona« literarnih vrst in zvrsti je odsev notranje nujnosti oziroma zakonitosti naravnih življenjskih izkušenj, ki so udejanjene kot posledica razuma in usmerjenosti na resnico kot takšno.

Upoštevati moramo tudi prostorsko in časovno opredelitev; to avtorica opiše kot strukturo vesolja v neizmernosti časovnega obsega, neposredno pa pomeni naše življenjsko okolje. Ta neskončni prostor je prostor v prostoru, katerega del je tudi narava, kakor jo pojmuje človekov razum. Razum ponuja – po avtoričinem mnenju – vse od začetka človeške zavesti do domišljije neštete modele za posnemanje (*mimēsis*) na vseh področjih literarne ustvarjalnosti. Na podlagi tega se avtorica v tretjem poglavju dotakne resničnosti v mitu, v zgodovini in v fikciji. V okviru tega poglavja so navedeni vzorčni primeri, kako se resničnost kaže v mitih in prek literarnih prikazov zgodovine in v poeziji ter kakšna je resničnost v fikciji in v literarnih prikazih zgodovinskih dogodkov. S tem poglavjem odpira možnost za nadaljnjo ponazoritev resničnosti in fikcije v biografski in v avtobiografski literaturi. Avtobiografsko literaturo ponazori v sklopu biografske literature in pokaže problem resničnosti, ki nastane pri nekaterih klasičnih evropskih (avto)biografskih delih. V sklepnih besedi monografije je povzeta misel na pogled indijskega pisatelja, mirovnega posrednika in modreca, Mahatma Gandhija, ki v uvodu svojega dela *Zgodba o mojih eksperimentih z resnico* navaja, da je zanj »resnica ... vrhovno načelo, ki vsebuje še mnoga druga. Ta

resnica ni zgolj resnicoljubnost v besedi in misli in ne zgolj relativna resnica našega dojetja, temveč absolutna resnica, večno načelo, se pravi Bog.« Tako je dr. Irena Avsenik Nabergoj odprla možnost obravnave literarnih vrst in ved, kakor jih vidijo onstran starega Izraela, grško-rimske antike in Evrope, torej na dokaj neznana področja in zorne kote v okviru literarnih pogledov Vzhoda na Zahod in literarne vrste in zvrsti, kakor se obravnavajo v duhu Zahoda. Dokaz več, da je monografija dr. Irene Avsenik Nabergoj pomembno delo za slovensko humanistiko in v okviru literarnih ved, saj pomeni prelomnico na področju, od koder je mogoč pogled »tja čez«.

Kakor bralec ugotovi ob sklepu prvega dela monografije Irene Avsenik Nabergoj, ponuja delo »odličen pregled teorije in zgodovine literarnih zvrsti na besedilih tako iz svetovne kakor slovenske literature«, kakor najbolje opiše prof. dr. Alois Woldan z Inštituta za slavistiko Univerze na Dunaju, saj se »poleg tega loteva tudi osnovnih filozofskih vprašanj, denimo resnice v umetnosti ter neumetnostnih diskurzih, in jih prikaže v luči najboljših evropskih filozofskih tradicij«. Po mnenju akad. prof. dr. Zinke Zorko pa študija išče »ravnovesje v stadiju literarnih tokov, ki so spodbujali razvoj evropske in slovenske literature ter neposredno vplivali tudi na kakovost predstavitve posameznih literarnih vrst in zvrsti«. Dr. Zinka Zorko ne vidi osnovnega vodila le v notranji zvezi med vsebino in obliko, temveč v nenehnem upoštevanju literarnih vrst in zvrsti v celoti njihovih struktur. Prepričana je, da je delo pomemben prispevek za evropsko literarno ustvarjalnost.

Avtorica monografije dr. Irena Avsenik Nabergoj se je v slovenskih in tujih

humanističnih krogih v začetku 21. stoletja uveljavila predvsem s svojimi štirimi samostojnimi monografijami: *Ljubezen in krivda Ivana Cankarja* (2005), *Mirror of reality and dreams: Stories and confessions by Ivan Cankar* (2008), *Longing, weakness and temptation: From myth to artistic creations* (2009), *Hrepenenje in skušnjava v svetu literature: Motiv Lepe Vide* (2010) in kot avtorica številnih znanstvenih člankov v pomembnih slovenskih in tujih revijah in literarnih zbornikih. Tako kakor smo v prejšnjih letih prek njenih del spoznavali motive hrepenenja in skušnjav, upanja in zaupanja, ljubezni in krivde, zdomstva in integritete slovenstva, nam tokrat njena knjiga daje kompleksnejši pogled v literarno teorijo prek literarnih vrst in zvrsti, hkrati pa pomeni spodbudo, da vsak po svojih močeh težimo tako k znanstvenemu kakor tudi k individualno celostnemu napredku v raziskovanju tistih novih zornih kotov, ki jih dr. Irena Avsenik Nabergoj odpira in prepušča odprte za inspiracijo drugim literarnim raziskovalcem. Monografija je vsekakor več, kakor pove avtorica, ki jo skromno poimenuje kot učbenik. Delo namreč išče povezavo med »preprostimi prvinskimi literarnimi vrstami in zvrstmi ter skritimi dejavniki človekovega čustvovanja in razuma« in odgovarja na vprašanja, ki si jih postavlja »prvinski človek«. Tega človeka kolikor mogoče premišljeno in nazorno oceni akad. prof. dr. Jože Krašovec, ko pravi, da »odgovarja na vprašanja o stvarjenju in delovanju sveta, smiselnosti življenja, o silah, ki vladajo človekovi usodi«.

Massimo Bucciantini, Michele Camerota in Franco Giudice, ur. *Il caso Galileo: una rilettura storica, filosofica, teologica*. Firenze: Leo S. Olschki Editore, 2011. 520 str. ISBN 978-88-222-6039-0.

Generalna skupščina Organizacije združenih narodov je leto 2009 razglasila za mednarodno leto astronomije v spomin na to, da je štiristo let predtem Galileo Galilei začel uporabljati daljnogled kot pripomoček pri raziskovanju nebesnih teles. Nova odkritja so bistveno prispevala k ugotovitvi drugačnega pogleda na vesolje in k razpadu aristotelsko-ptolemejskega sistema. V istem letu so bile objavljene številne razprave, marsikje so pripravili razstave in organizirali raznovrstna srečanja, mnogo tega z namenom, da ponovno ovrednotijo Galilejevo delo, nekaj tudi zato, da v tej zgodbi ponovno ocenijo vlogo katoliške Cerkve, katere član je bil Galileo do konca življenja. Vatikanski tajni arhiv je ob tej priložnosti objavil celotno zbirko dokumentov iz Galilejevega procesa (*I documenti vaticani del processo di Galileo Galilei 1611–1741*. Città del Vaticano, 2009. 332 str.).

V istem letu je ustanova Niels Stensen iz Firenc pripravila mednarodni znanstveni kongres o vélikem znanstveniku 17. stoletja; potekal je od 26. do 30. maja 2009 v prestolnici Toskane, kjer je Galileo preživel velik del svojega življenja in kjer je tudi pokopan. Pri izvedbi kongresa je sodelovalo devetnajst znanih italijanskih in mednarodnih ustanov, pa tudi predstavniki pomembnih področij kulturnega, cerkvenega in znanstvenega življenja. Srečale so se vse ustanove, ki so bile v zgodovini kakorkoli povezane z »Galilejevim prime-

rom«, to pa je zborovanju dalo poseben pečat. Pokroviteljstvo nad zborovanjem so imeli predsednik italijanske republike, predsednik ministrskega sveta, ministrstvo za kulturne dobrine in ministrstvo za notranje zadeve. Sodelovalo je več kakor dvesto priznanih znanstvenikov iz celega sveta; temeljno vodilo znanstvenega odbora pri izbiri je bilo, naj bo srečanje priložnost za razpravo in za soočenje dejstev med znanstveniki različnih usmeritev in kulturnih okolij, ki pa imajo skupno značilnost – govorijo o stvareh, na katere se razumejo. Zborovanje se je simbolično začelo v baziliki sv. Križa, panteonu uglednih Italijanov, v cerkvi, v kateri počivajo tudi Galilejevi posmrtni ostanki, osrednji del je bil pripravljen v Kongresni palači, sklep pa na drugem zelo simboličnem kraju – v vili Il Gioiello v kraju Arcetri, kjer je Galileo preživel zadnja leta svojega življenja in kjer je imel kot uradni dvorni uslužbenec Medičejcev naslov »vodilni filozof in matematik velikega vojvoda«.

Kakor v uvodu zbornika, ki prinaša vse dogodke zborovanja (v knjigi so natisnjeni znanstveni prispevki, na priloženem DVD pa so razprave), ugotavlja predsednik ustanove Niels Stensen, Ennio Brovedani, »zborovanje obravnava z do tedaj še nikoli zastavljeno širino vse bistvene vsebine: obsodbo Kopernikovega učenja v letu 1616 in postopek proti Galileu v letu 1633 z vsemi posledicami v evropskem 17. stoletju; zgodovino tega primera pred razsvetljenstvom ter v 18. stoletju, vse do 19. stoletja in do naših dni« (str. XII). Ker je nemogoče opozoriti na pomembne vidike vseh prispevkov, naj zadošča predstavitev štirih vsebinskih sklopov, ob katerih so se vrstila predavanja in jih vsebuje

zbornik, ki je izšel kot drugi zvezek v zbirki Biblioteca Galilaeana.

V uvodu zbornika sta dva temeljna prispevka (poimenovali so ju *lectiones magistrales*), ki sta postavila okvir celotnemu zborovanju: Galilejeva dediščina (N. Cabibbo) in analiza prispevkov zgodovinarjev o Galilejevem postopku (P. Rossi). Prvi del obsega šest razprav na skupno temo: Kozmologija in teologija – obsodba v letu 1616 (avtorji: M. Clavelin, M. Pesce, R. Feldhay, V. Frajese, P. Ponzio, L. Guerrini). V drugi del so vključene razprave pod skupnim naslovom: Dva postopka – uvodi vanju in okoliščine (avtorji: M. Camerota, P. Redondi, F. Favino, A. Fantoli, L. Bianchi). Tretji del sestavljajo razprave, ki predstavijo dogajanje ob Galilejem primeru v 17. in v 18. stoletju, to je predvsem odmeve na postopke v času njegovih sodobnikov in v obdobju razsvetljenstva (avtorji: I. Pantin, F. Motta, F. Giudice, N. Fabbri, H. Bredekamp, J. R. Armogathe, V. Ferrone). V zadnjem delu je osem prispevkov, ki govorijo o gledanju na Galilejev primer v 19. in v 20. stoletju (M. Bucciardini, M. Ciliberto, F. Beretta, L. Malusa, C. Arnold, F. De Vergnette, A. Mello-ni). Temu sklopu razprav so dale pose-

ben okvir nekatere zgodovinske okoliščine, na primer risorgimento v Italiji, nastop neotomizma, razvoj bibličnih ved na prehodu iz 19. v 20. stoletje in dogajanje ob drugem vatikanskem cerkvenem zboru. Zadnja razprava prikaže odnos papežev od Urbana VIII. do Janeza Pavla II. do Galilea (G. V. Coyne).

V italijanskem kulturnem in znanstvenem prostoru so na kongres gledali z velikim pričakovanjem. Niso namreč želeli, da bi bilo srečanje le proslava v čast slavnemu rojaku ali ozko druženje preučevalcev Galilejevega dela. Na zbornik s predavanji, ki so objavljena v angleškem, v francoskem in v italijanskem jeziku, kakor so jih predstavili njihovi avtorji, zato lahko gledamo kot na vsestransko osvetlitev tako Galilea in njegovega učenja kakor celotne zgodbe, ki se je v teku stoletij razpletla ob njem. Hkrati je zbornik celovit pogled na eno vročih vprašanj iz zgodovine Cerkve, to je: njenega odnosa do znanosti na začetku novega veka; tako torej pomeni dober pripomoček vsem, ki želijo govoriti o tej temi ali o isti temi izreči kakršnokoli sodbo.

Bogdan Kolar

Peter G. Tropper, *Ordnung der Frömmigkeit – Normierung des Glaubens. Kirchliche Ordnungsvorstellung und katholisches Laienchristentum in Kärnten zwischen 1848 und 1938. Klagenfurt/Celovec: Mohorjeva/Hermagoras, 2011. 236 str. ISBN: 978-3-7086-0577-7.*

Celovski škofijski arhiv je svojevrstno proslavil 30-letnico delovanja – z izdajo knjige, v kateri je P. G. Tropper, dober poznavalec arhivskega gradiva in zgodovine krške škofije, pripravil pregled urejanja ljudskih pobožnosti v škofiji za skoraj stoletje po revolucionarnem letu 1848, to je: pregled sprememb v litur-

giji in v duhovnosti, ki so nastale v oblikah tako skupne kakor tudi zasebne pobožnosti krščanskih laikov na Koroškem. Kakor pove avtor v uvodu, se pri pripravi dela ni imel možnosti ozirati po zgledih iz drugih okolij in ni imel modelov podobnih študij. To je torej povsem izvirno delo, saj se je lahko pri pripravi besedila oprl predvsem na svoja lastna spoznanja in na izkušnje, ki si jih je pridobil pri urejanju župnijskih arhivov in pisne zapuščine škofijskih uradov. Delo zato v veliki meri temelji zlasti na virih.

Po uvodnem delu, v katerem je predstavljen širši cerkveni kontekst v označenem obdobju in vpliv vodstva Cerkve na posamezne škofije in v odnosih med avstrijsko državo in Cerkvijo, nas besedilo seznani s cerkveno organiziranostjo na Koroškem, kjer sta bili do leta 1859 dve škofiji, Krka in Št. Andraž, nato samo še Krka, in z njuno pastoralno dejavnostjo. V zadnjem delu obravnavanega obdobja je delovanje škofije Krka, župnijskih občestev in tudi posameznih vernikov globoko zaznamovala nova politična ureditev, vključitev Avstrije v nacionalsocialistični tabor. Praktično versko življenje je dobilo nove značilnosti. Kolikor je bilo avtorju na voljo, se je pri pregledu posameznih vidikov cerkvenega življenja oziral na obe narodni skupnosti, na nemško in na slovensko, in ovrednotil izvirne prispevke obeh, pa tudi njihovih voditeljev in cerkvenih ustanov, ki so bile nadžupnijske narave.

Osrednji del knjige obravnava liturgično življenje med Korošci, tako v ožjem pomenu besede, kakor sta podeljevanje zakramentov in priprava liturgičnih besedil, kakor na temelju statistike, ki so jo ob sodelovanju v cerkvenem življenju pripravljali dušni pastirji. Drugi pomemben vidik verskega življenja je

bilo seznanjanje z vero, formalno pri verouku, manj formalno v drugih oblikah praktične duhovnosti. To je bil čas pripravljanja ljudskih misijonov in duhovnih vaj za različne starostne skupine in stanove; koroški duhovniki in škofje so v tem videli pomembno sredstvo za prenavljanje skupnega in zasebnega verskega življenja. Predstavljen je delež oblik pobožnosti prejšnjih stoletij in tistih, ki so se uveljavile predvsem v 19. in v 20. stoletju. Ker so pri tem imela pomembno mesto razna cerkvena združenja, v okviru katerih so se pobožnosti opravljale in ki so tudi bila spodbujevalci resnejših oblik verskega življenja, je več pozornosti namenjene še tem. Katoličani so ustanavljali svoja politična združenja, pa tudi različna stanovska združenja. To je bilo mogoče, dokler ni prišla na oblast totalitarna ureditev, ki takšnih oblik cerkvenega delovanja ni več prenašala. Stran za stranjo nam besedilo kaže različne izraze vsakodnevnega verskega življenja ljudi, prek katerih vidimo tudi njihovo povezanost z domačo župnijo in ugotavljamo, do kakšne mere so utrip župnij urejale cerkvene uredbe. V vsaki cerkveni skupnosti in v osebнем življenju ljudi so imeli posebno mesto svetniki, stanovski in osebni zavetniki, med katerimi je v koroških skupnostih izstopala sv. Hema Krška ali Pilštanjaska, ki ji je bilo svetništvo priznano v letu 1938. Češčenje svetnikov je bilo bistvena sestavina praktičnega verskega življenja.

Kot pomembno vsebinsko dopolnilo monografije je mogoče razumeti poročila, ki jih je pošiljal o verskih razmerah na Koroškem med obema vojnama v Rim celovski škof. To so bila občasna poročila o versko-moralnem stanju v katoliških skupnostih na področju škofije, o

položaju drugih verskih skupnosti, o delovanju političnih skupin in o njihovem odnosu do katoliške skupnosti. Izvirno vrednost imajo tudi statistični podatki o razvoju cerkvenega življenja v katoliški skupnosti na Koroškem (krsti, poroke, smrti, spovedovanja, obhajila, izstopi iz Cerkvi in vstopi vanjo in vrsta drugih) za obdobje od leta 1878 do leta 1938, kakor tudi o razvoju evangeličanske Cerkve na Koroškem, le da ta del vsebuje nekoliko manj elementov.

Ob prebiranju besedila knjige lahko ugotovimo, da je avtorju uspelo sestaviti bogat in zanimiv oris praktičnega verskega življenja na Koroškem, pri tem pa je iz množice drobnih podatkov, ki jih

je našel po župnijskih arhivih in v gradivu osrednjih škofijskih ustanov, sestavil zgovorno sintezo. V nekaterih segmentih je upošteval tudi izvirne oblike cerkvenega življenja med slovenskimi skupnostmi, jih primerjal z okoljem, v katerem je bila večina ljudi nemška, in hkrati predstavil pomembne slovenske dušne pastirje, ki so svoje naloge opravljali na ravni celotne škofije. Preučevalci cerkvenega življenja v okviru škofij in župnij bodo delo lahko uporabili kot dobrodošel pripomoček in izhodišče za obravnavanje izvirnih okolij in pristopov.

Bogdan Kolar

Brigita Perše. *Prihodnost župnije: študija na primeru župnij ljubljanske nadškofije*. Ljubljana: Teološka fakulteta, 2011. 215 str. ISBN 978-961-6844-05-5.

V založbi Teološke fakultete v Ljubljani je pred kratkim v knjižni obliki izšla prirejena doktorska disertacija Brigite Perše, in to kot 4. knjiga zbirke *Acta Theologica Sloveniae*. Knjiga nosi poleg naslova *Prihodnost župnije* tudi podnaslov *Študija na primeru župnij ljubljanske nadškofije*. Zato je kar primerno, da je delu napisal spremno besedo ljubljanski nadškof metropolit dr. Anton Stres. Sledita še dve recenziji.

Knjiga se začne s kratkim prikazom zgodovine župnije. Poznavanje zgodovine župnije je vsekakor zelo pomemb-

no. Tako lahko vidimo, kako je bilo na samem začetku krščanstva, ko je Cerkev prva stoletja živela brez danes nepogrešljive župnijske mreže. Pozneje je postala teritorialna razdelitev ozemelj na posamezne škofije in župnije nekaj normalnega in danes si Cerkev drugače ne znamo predstavljati. Poznejša zgodovina župnij nam kaže, kako sta se oblika župnije in vsebina njenih nalog spreminjali in se močno prilagajali vsakokratnim družbenim razmeram. V srednjem veku je župnija pomenila osrednjo in edino vsestransko funkcionalno obliko celotnega družbenega življenja na podeželju.

Razvoj mestnega življenja je prinesel velike spremembe, saj je župnija v mestih vedno bolj izgubljala svoj osrednji družbeni pomen. Do danes v mestu

ostaja težišče na posameznih osebnostih ali skupnostih in na njihovem čutu, da ustrezno nagovorijo povprečnega meščana. Zgodovina župnije je močno povezana z mestnim življenjem, saj so se prve skupnosti kristjanov oblikovale v mestih. Danes se zdi, da procesu urbanizacije ni videti konca, zato mora na ta izziv odgovoriti tudi Cerkev z oblikovanjem takšnega življenja v mestnih župnijah, ki bo nagovarjalo mestnega človeka v vseh njegovih pričakovanih po bolj neposrednih in sočutnih odnosih, kakršni se lahko uresničijo v manjših in bolj preglednih občestvih. Tudi koncil je izpostavil večji pomen občestvenega življenja pred formalnim teritorialnim principom, zato bi morali danes za bistveno izhodišče razmišljanj in projektov imeti mestni tip župnije in ne, da se vse župnije še dalje presojujejo po podeželskem tipu. To je – neprimerno bolj kakor v drugih škofijah – akuten problem v ljubljanski nadškofiji.¹

V drugem delu avtorica dokaj podrobno in obširno analizira sedanje stanje župnij v ljubljanski nadškofiji, katere statistični podatki so ji neposredno pri roki. Čeprav navadno predpostavljamo, da razmere v drugih (nad)škofijah niso bistveno drugačne, bi lahko ugovarjali na primer z dejansko različnostjo razmer na obeh skrajnih koncih naše domovine. Pri tem mislimo na Primorsko, za katero je znano, da so tam župnije večinoma zelo majhne in tudi z župniki slabo zasedene, in na drugem koncu na Prekmurje, kjer so župnije razmeroma zelo velike in do danes duhovnikov ne primanjkuje. Vendar teh primerjav ni, ker podatki o

tem niso lahko dostopni in zato tudi ostajajo neobdelani.² Ker razlik ne želimo videti, se delamo, da jih ni.

Trend tradicionalnih oblik verske prakse vse od začetka sistematičnega zbiranja cerkvenih statističnih podatkov (1965) pa do danes ne kaže nič obetavnega. Delež vernikov med prebivalci v ljubljanski nadškofiji permanentno pada, še nekoliko bolj pa delež nedeljskih obiskovalcev cerkve.

Za izhodišče presojanja razlik med župnijami je v knjigi postavljena stopnja urbanizacije. To je seveda zelo bistven izvor razlik med župnijami, ne pa edini. Lahko bi kdo očital preveč sociološki pristop, je pa res, da je najbolj merljiv in zato za medsebojno primerjavo župnij v sedanjem času dokaj pomemben. Župnije so razdeljene v tri skupine: v podeželske, v mestne in v postpodeželske. Zadnja skupina je nekje vmes med prvima dvema v tem smislu, da je v njej resda mogoče že čutiti napredujočo urbanizacijo, hkrati pa je še vedno močno zaznamovana s podeželskimi prvinami.

Vsekakor bi morali biti za vsakega pastoralnega delavca ali delavko zanimivi številni kazalci za župnijo, v kateri deluje, pa tudi širše, vsaj v škofiji, denimo starostna struktura prebivalstva in prav tako tudi empirično dokazljivo število katoličanov, veroučencev, nedeljnikov ipd. v odnosu do vseh prebivalcev te župnije. Doslej smo bili vajeni dajati le približne in včasih zelo subjektivne ocene tega stanja in pri tem velikokrat streljali precej mimo, zlasti v mestnih župnijah.

¹ Po avtoričinih navedbah živi približno tretjina prebivalstva ljubljanske nadškofije v mestih, kjer so župnije v povprečju 8-krat večje kakor na podeželju, to pa že samo po sebi narekuje drugačno metodo pastoralnega dela.

² Cerkev na Slovenskem do danes ni zmogla poguma ali pa ni imela za pomembno, da bi imela stalno službo, ki bi med drugim na enem mestu zbirala in obdelovala statistične podatke iz vseh škofij. Na voljo bi bili tako za znanstveno obravnavo kakor za novinarske potrebe; nekoč je bilo za takšno službo že vse pripravljeno.

Že danes je – še bolj pa bo v prihodnje – pomembno, koliko vernikov aktivno sodeluje v župniji, na primer kot bralci, pevci, ministrantje ipd. Pri tem se moramo v prihodnje otresti govornjaka, da so to »župnikovi sodelavci«, kajti oznaka vnaša v naše medsebojne odnose preveč klerikalno miselnost. Vsi smo Kristusovi sodelavci, tako nas uči apostol Pavel, ko pravi za svojega sodelavca Apola preprosto: »Božja sodelavca sva.« (1 Kor 3,9)³ Primerjava med sodelujočimi na treh temeljnih pastoralnih področjih (škoda, da je izpuščena koinonija) po naših župnijah pokaže, da je glede na bogoslužje področje diakonije ali karitativnosti izrazito zapostavljeno. Je lansko pastoralno leto prineslo kak premik? Kdo bo to izmeril?

Tretji in najobširnejši del knjige posveti avtorica »župniji prihodnosti«. To je logično glede na naslov celotne knjige, kajti »prihodnost župnije« zajema veliko širši vsebinski okvir. Najprej so opisane nekatere spremembe v sodobni družbi, v kateri se Cerkev srečuje s človekom, ki je močno zaznamovan s postmoderno miselnostjo. Ta človek povsem drugače gleda na cerkvene in na druge institucije, ki ga obkrožajo, kakor nekdanji človek.

Sodobna pastoralna teologija je večinsko sprejela model štirih temeljnih pastoralnih dejavnosti ali izhodišč tako na ravni vesoljne Cerkve kakor na ravni škofije ali župnije: oznanjevanje, bogoslužje, diakonija in koinonija. Že bežen pogled na razvitost teh področij v ljubljanski nadškofiji pokaže, da sta močno

podhranjeni diakonija in koinonija.

Sodobnega človeka zelo nagovori delovanje Cerkve na karitativnem področju, zato bo v prihodnosti bolj odprt za oznanilo in za liturgijo, če bo Cerkev na karitativnem področju dovolj verodostojna. Prav tako si sodobni vernik želi večje povezanosti v krščanskem občestvu. Anonimnost ne privlači. Koinonije ni mogoče ustvariti z dekreti, ampak se udejanja tam, kjer vladajo resnično bratski in sestrski odnosi.

Vseh teh dejavnosti ni mogoče ureničevati v oblakih in brez ustrezne organiziranosti oziroma brez ustreznih struktur. Število obstoječih struktur seveda še ni garant učinkovite dejavnosti, vendar si tudi razvejanega prostovoljstva ni mogoče zamišljati, če ni dovolj podpornih služb, ki ga spodbujajo, usmerjajo in napolnjujejo s pravim duhom.

Vsakemu pastoralnemu delavcu in delavki je znan latinski rek: *Ecclesia semper reformanda!* Cerkev se mora vedno prenavljati. Potrebna je reforma. Kar je božjega, ostane, ker božje ne more biti spremenljivka. Spreminjati pa se mora vedno znova forma, oblika, struktura ... Za to obstaja v svetu več že preizkušenih modelov, ki so v tej knjigi vsaj skopo predstavljeni. Drugače pa mora vsaka župnija izbrati svoj poseben pristop k prenovi, ker ga določajo konkretne okoliščine.

Avtorica vidi prihodnost župnij tam, kjer bo dobro deloval »župnijski pastoralni svet«, ne samo kot posvetovalni organ, ampak kot jedrna skupina v župniji, ki sprejema nase tudi neko določeno odgovornost pri vodenju celotne župnije, malih občestev, skupnosti in skupin. Prihodnost slovenske župnije je

³ Če iščemo v Novi zavezi, kolikokrat in kje je uporabljen izraz sodelavec, vidimo, da ga najdemo enkrat v Janezovem pismu, dvakrat v Apostolskih delih in dvanajstkrat pri Pavlu, vendar apostoli nikoli niso prikazani v kaki nadrejeni vlogi!

v večji kooperativnosti župnij med seboj in v sodelovanju malih skupin v njej sami. Če naj postane pastorala v mestih učinkovitejša, mora bolj prisluhniti vsem dimenzijam mestnega utripa in resničnim ali namišljenim potrebam mestnega človeka. Ker pa bližnji prihodnji čas ne obeta dovolj velikega števila duhovnikov, je treba pravočasno vsaj nekatere laike strokovno in duhovno pripraviti na njihovo prihodnjo večjo vlogo v župnijskih občestvih.

Knjiga *Prihodnost župnije* na koncu prinaša nekaj zelo pomembnih tabel o verskem stanju v ljubljanski nadškofiji iz obdobja 1965–2010. Zaradi podatkov o stanju v nadškofiji, v posameznih dekanijah in v nekaterih župnijah bo knjiga ostala še dolgo pomemben zgodovinski vir za vpogled v pastoralna prizadevanja

tega obdobja in v njihove rezultate, kolikor jih je mogoče meriti. Zato bi bilo koristno, če bi knjigo imela v priročnem arhivu vsaka župnija vsaj v ljubljanski nadškofiji.

Nedvomno bo knjiga koristno izhodišče tudi za vsa razmišljanja in razprave o »prihodnosti župnije« tudi v drugih slovenskih škofijah, pa tudi o tem, kakšna naj bi bila pri nas »župnija prihodnosti«. O prihodnosti česarkoli je resda vedno zelo tvegano razpravljati ali prihodnost celo napovedovati, vendar so sanje o zeleni prihodnosti, tudi ko govorimo o župniji, lahko ugodno izhodišče za bolj vizionarsko pastoralno delo v slovenski Cerkvi.

Peter Kvaternik

Reinhold Bärenz. *Wann essen die Jünger?: Die Kunst einer gelassenen Seelsorge.* Freiburg, Basel in Dunaj: Herder, 2008. 317 str. ISBN 978-3-451-29957-5.

Avtor te pastoralno-teološke knjige Reinhold Bärenz se je rodil leta 1942; med drugim je bil deset let dušni pastir duhovnikov v nadškofiji Bamberg, nato devet let profesor pastoralne teologije v Luzernu, od leta 2003 dalje pa to vedo poučuje na benediktinski univerzi Sant' Anselmo v Rimu.

Profesorja sem imel priložnost srečati na nekem simpoziju in govoriti z njim. Zelo je skromen in ljubezniv človek, naj-

bolj preproste in vsakodneвне stvari zna nevsiljivo povezati s teologijo. Pri njem ni nasprotja med življenjem in pastoralno. Takšna sposobnost je danes redkost. Vsaka od njegovih knjig na novo pokaže, da ta njegova osebna preprostost ni kaka sveta preproščina, ampak temelji na izredno širokem znanju in na povezovanju najrazličnejših področij. Vendar vedno izhaja iz svojih osebnih izkušenj in iz izkušenj drugih ljudi in jih zna teološko ovrednotiti. Tako je tudi v tej knjigi.

Za izhodišče svojih razmišljanj vzame avtor vprašanje, ki se mu postavlja že iz rane mladosti, ko posluša evangeljsko poročilo o Jezusovi pomnožitvi kruha v

puščavi, kjer nasiti Jezus velikansko množico ljudi z vsega pet hlebi in z dvema ribama. Vprašanje zanj že ves čas je: Kdaj so jedli učenci, ki so ta pomnoženi kruh razdeljevali množicam? O tem evangelist ne poroča. To vprašanje metodično postavi za izhodišče svojemu delu, ki hoče biti vabilo k sproščeni pastoralu.

Avtor namreč najprej ugotavlja, da so za uspešno pastoralo pomembne tudi okoliščine, v katerih poteka pastoralo. Tudi pri razlagi evangelija ni pomembna le osrednja vsebina sporočila, ampak enako okoliščine, v katerih se nekaj dogaja. Čudežna pomnožitev kruha vsebuje zelo bogato scensko okolje, ki avtorju daje možnost za vedno nove miselne izlete v različne smeri. Pomembne so mu dvanajstere košare, ki so jih apostoli uporabljali za pobiranje ostankov po jedi, zelo verjetno tudi pri delitvi kruha in rib, pa zelena trava, po kateri so posedli, in še marsikaj drugega.

Knjigo avtor začne s pripovedjo iz rane mladosti, ko je v pekarni izmaknil kruhek, pa je to mama odkrila in moral je nesti kruhek nazaj in se trgovki opravičiti. Vendar ga trgovka ni okregala ali kaznovala, ampak je razumela njegovo stisko, mu krajo oprostila in mu celo dala nov kruhek v roko. To ga je prese-netilo in zapustilo v njem hvaležen spomin za vse življenje.

Ta dogodek mu je izhodišče, da v nadaljevanju ob priliki o pomnožitvi kruha razvije celovit odgovor na vprašanje, zastavljeno v naslovu. Nanj ne ponudi jasno formuliranega odgovora, ampak ga mora najti bralec sam najprej v svojem lastnem izkustvu, nato še v evangeliju, ki pa ga je treba brati v zelo širokem svetopisemskem in literarnem kontekstu.

Za avtorja je izhodiščno, da je Bog tisti, ki se nas prvi dotakne. Niso ljudje tisti, ki so Jezusa prosili, naj jim da kruha, ampak jih je on sam nasitil, in to v velikem preobilju, kakor kaže preostanek hrane: to obilje je znamenje bogastva v božjem kraljestvu, ki ni odvisno od prizadevnosti ljudi, ampak od tega, koliko kdo dopusti, da se ga Bog dotakne.

V Jezusovem naročilu apostolom, naj sami dajo ljudem jesti, vidi avtor, kako se nas Bog dotika. Jezus je slišal apostole, ki so mu prigovarjali, naj razpusti množico. Kakor da bi se šele tedaj Jezus zavedel, kako velik problem bo, vse te zbrane nahraniti. Po čudežu so se Jezus in apostoli odpeljali s čolnom, da bi bili nekoliko sami, a so jih množice našle in Jezus jih je poučeval dalje. Avtor iz tega sklene, da so za pastoralo pomembni zlasti tile koraki: poslušati, videti, molčati, govoriti.

Zadnji del knjige pisatelj posveti vprašanju: Koga se Bog dotika? Spet ne ponudi preprostega odgovora in tudi ne zaide v obširna teološka razglabljanja, ampak opozori na govornico psalmov, poezije in biografskih dogodkov, po katerih lahko človek ugotovi, da je tudi on sam del te množice, ki jo vedno Bog v obilju prehranjuje. Končno je od vsakega posameznika odvisno, ali bo videl božje čudežno delovanje v vsakodnevnem življenjskem dogajanju ali ne. Središče vsega je prikrito in je do njega treba šele priti. Pri tem nam lahko pomaga božja beseda, proza, poezija ... Avtor proti koncu knjige navede misel teologa Richarda od Sv. Viktorja: Kjer je ljubezen, tam je tudi oko.

Rolf Bick. »*Ich singe den Ruhm der Gestalt*«. *Neue Gestaltarbeit: Basiswissen für Therapie, Beratung, Pädagogik und Seelsorge.* Bergisch Gladbach: EHP – Verlag Andreas Kohlhage, 2011. 373 str. ISBN 978-3-89797-066-3.

Bick je kot upokojeni profesor praktične teologije, pastoralne psihologije in andragogike na protestantski visoki šoli v Darmstadtu iz svoje bogate pastoralne in terapevtske prakse sestavil obsežen prikaz gestalt načel in metod dela od terapije do pedagogike. Pred profesuro je deloval kot pastor in še prej, pred pridobitvijo teološke izobrazbe, kot gradbenik. Prav praktična naravnost in sistematičnost odlikujeta tudi to knjigo in kažeta širok razpon njegovega življenja. Že v uvodu pove, da je delo v prvi vrsti namenjeno vsem, ki danes pedagoško in pastoralno delujejo z odraslimi. Tam je še posebno pomembno, da sta v ospredju praktičnost in čut za posameznika, prav to pa lahko najdemo pri gestalt pristopu.

Knjiga je razdeljena na pet poglavji. V prvem poglavju nas avtor uvede v sociološko teorijo Niklasa Luhmanna. Sistem-ska teorija družbe mu rabi kot model, na katerem pozneje lahko razloži pojem gestalta. Luhmann razume neko družbeno skupino kot sistem, ki je vključen v višji sistem, od drugih pa se loči po meji, po svojem lastnem smislu in po notranji dinamiki. Ta dinamika je označena z medsebojnim vplivanjem in delovanjem, ki potrebuje neki poseben smisel. Da lahko ohrani sistem samostojnost, mora imeti meje, to pa povzroča tudi obrambne mehanizme in ločevanje od drugih. Vse naj bi delovalo po principih kibernetike. To je torej zelo zapleteno prepletanje in delovanje, ki ga je težko regulirati. Če hočemo doseči spremembo, moramo zreducirati

kompleksnost systemske prepletenosti in se omejiti na bistveno v nekem določenem trenutku in prostoru. Prav to je uporabna klasična gestalt psihologija, ko je postavila pojem gestalt. V razvoju gestalt psihologije v začetku prejšnjega stoletja v Nemčiji je opaziti prav ta premik k razumevanju človeka kot prepleta najrazličnejših sistemov. Še posebno je bilo to takrat aktualno, ker so mnogi do človeka pristopali prek ozkih, atomarnih vidikov, zato je prva karakteristika gestalt psihologije prav celostnost: človek je več kakor le skupek posameznih, še tako strokovno obdelanih področji. Pri tem se avtor ne boji pokazati možnosti zlorab. Celostnost je pogosto pomagala pri utrjevanju totalitarnih sistemov. Avtor opozori, da »celostnost brez humanosti preide v tiranijo« (34). Poleg celostnosti predstavi tudi dinamiko med ozadjem in likom, ki iz tega ozadja izstopa. V življenju iz celotnega sistema v vsakem trenutku izstopajo posamezni liki, ki seveda ohranjajo vključenost v celoto. Prav to je temeljno za gestalt, ki zahteva tukaj in zdaj, da ga razrešimo. Da se ne izgubimo v kompleksnosti sebe in družbe, je potrebna redukcija: poiskati moramo temeljni gestalt, ki je v tem trenutku in v tem prostoru zame najpomembnejši, ki je ključni moment dela po gestalt principih. Samo tako lahko človek napreduje v življenju in se zmore soočiti z novimi izzivi. Prav andragogika želi človeka usposobiti za nenehno napredovanje, za življenjsko rast in zato je gestalt delo le strokovno organizirana in spremljana vsakdanja rast vsakogar od nas.

V drugem poglavju umesti gestalt v sodobni prostor najrazličnejših terapij. Najprej pokaže njegove korenine, povezanost z viri in drugačnost od njih. V obsežni predstavitvi psihoanalize in Freuda nas predvsem opozori na »ideologizaci-

jo« temeljnih pojmov analitičnega pristopa in na napačno totalnost uporabe, ki nujno vodi proč od celostnosti in proč od pozornosti na konkretno. Z veliko večjo naklonjenostjo predstavi terapijo Carla Rogersa. Ta »ne želi rešiti uganke sveta, kot je to hotel Freud .... Želi človeku svetovati v njegovih težkih trenutkih in problemih in išče metodo, kako bi to lahko uspešneje storil.« (75) Kljub naklonjenosti tej pogovorni terapiji in priznavanju, da je od nje mogoče pri gestalt delu veliko uporabiti, je tudi do nje kritičen. Še posebno je kritičen do prevelikega poudarka na individualizmu in na pasivnosti terapevta, ki je prav zato preobremenjen in pogosto nemočen. Iz behavioristične psihologije je za gestalt delo pomembna predvsem pozornost na dejstvo, da je vse vedenje priučeno in ga je možno spremeniti. Metoda okrepitve pride pogosto prav, saj s tem pospešimo razreševanje trenutnega gestalta. Prav tako je učenje prek modela primerno, le zavedati se moramo, da je to obojestranski proces, v katerem posameznik ne postane le slika drugega, ampak vzpostavlja tudi »drugačnost« od drugih. Predstavi še kognitivno terapijo in izpostavi teorijo disonance med racionalnim in emocionalnim, s katero se lahko edino spoprimemo prek majhnih korakov, to pa je skupno tudi gestalt delu. Kot temeljno za gestalt teorijo predstavi tudi prizadevanje za estetsko učenje. Danes je težnja na vseh področjih izobraževanja, da bi vključili v pedagoški proces vse čutne razsežnosti. Govoriti na splošno o celostnosti ne reši veliko. Če se usmerimo v prizadevanje, da bi delovali na vseh pet čutov, je takšna celostnost tudi metodološko dosegljiva. Čeprav je potreben kognitivni pristop, ki razlaga, umešča, ločuje in poimenuje, ne gre brez drugega –

estetskega –, »ki celoto zre, se ji čudi in jo uživa« (106). Ob sistemski terapiji opozori avtor na povezanost človeka z najrazličnejšimi sistemi, v katerih živi in deluje. Vendar poudari nujnost upoštevanja tudi posameznika z vsem specifičnim, kar ga označuje, saj se pogosto pokaže, da še tako močen sistem ne more preoblikovati človeka.

Tretje poglavje nas vodi h konkretnemu gestalt delu. Ob bežnem pogledu v terapevtovo delovno sobo omeni avtor nujnost celostnosti, to pa je tudi urejenost prostora po načelih gestalt terapije. Ob predstavitvi prvih korakov nas zopet opozori na temeljne principe: celostnost, estetsko učenje, konkretizacija abstraktnega, biti fleksibilen in pripravljen na odpor. Zato tudi predstavi obrambne mehanizme, faze učenja in delo ob tem. Kot teolog nas uvede še v delo s simboli, rituali. Predstavi meditativno metodo in jo umesti med kreativne medije pri terapevtskem delu. Prav tako pri delu s sanjami ne zanemari metode z religijsko tematiko in pokaže na konstruktivno delo z vizijami. Da zmore terapevt uspešno spremljati klienta, morata razviti specifičen odnos. Pri tem ponudi kot dober vzorec princip, o katerem govori Martin Buber v svoji dialogični filozofiji. To je vzajemen proces, v katerem se morata terapevt in klient znati povezati in hkrati razmejiti. Proces je lahko uspešen le, če si terapevt omogoči tudi povratno informacijo. Da bi bila ta čim boljša, predstavi deset pravil, ki segajo od pravočasnosti, konkretnosti, izogibanja diagnosticiranja in zgolj naštevanja do tega, da ne sme biti izsiljena, če želimo imeti od nje korist. Teh deset pravil je mogoče koristno uporabiti pri vsakem pedagoškem in pastoralnem delu.

V četrtem poglavju nas avtor seznanja s petimi področji gestalt dela. Najprej se

pomudi pri terapiji. Predstavi zakonske podlage in umestitev nepsihiatricne terapije v nemški, v avstrijski in v švicarski pravni sistem. Pri tem pokaže širino, ki jo prav gestalt terapija zmore pri prilagajanju potrebam sodobnega človeka. Prav tako je mnenja, da dobra gestalt terapija nujno potrebuje vključenost v institucijo, ne le zaradi organizacije, ampak zaradi prepričanja, da mora klient živeti vključen v okolje, v katerem živi. Terapijo umesti tudi v sodobno pastoralno skrb krščanskega občestva, v kateri ni toliko pomembna »umestitev pastorage v Cerkev, ampak v družbo« (261). Na podlagi Svetega pisma in zgodovine Cerkve utemelji nujnost prizadevanja pri pastoralnem delu za tako imenovano zdravo terapevtsko skrb za življenje vernikov. Kljub temu da danes poteka tržni boj za duše, lahko pastoralni pristop, če se izogne zatekanju k moraliziranju, obtoževanju in zgolj sočustvovanju, ponudi sodobnemu človeku veliko. Čeprav avtor izhaja iz protestantskega okolja, v katerem tudi pastoralno deluje, predstavi še katoliško pastorage in njene prednosti. Pred koncem tega poglavja se pomudi ob gestalt delu z dementnimi in prizadetimi osebami. Pokaže možnost drugačnega pristopa prav s temeljnimi gestalt metodami tudi pri tej skupini ljudi. Najobsežnejši del poglavja je predstavitev gestalt pedagogike. S prikazom zgodovine in temeljnih pedagogov opozori na glavne vzgojne principe, ki jih še posebno izpostavi prav gestalt pedagogika. Zlasti se mu zdi pomembno učenje v skupini, pri katerem prikaže razvoj teorije skupinske dinamike. Prek Kurta Lewina in Ruth Cohn utemelji nujnost upoštevanja skupinske dinamike v pedagoškem procesu. Pri tem je treba vzeti v obzir principe sistemske teorije Niklasa Luhmanna, ki jo je predstavil že na začetku.

Zadnje poglavje z naslovom Koncepti gestalt dela nas vodi do ključnih akterjev tega dela. Tako predstavi življenje in delo Fritza Perlsa. Pozoren je na njegovo povezanost z drugimi psihološko terapevtskimi šolami, še posebno s psihoanalizo. Pokaže na njegove meje in na konfliktnost njegove osebnosti, ki je v veliki meri zaznamovala tudi sam razvoj gestalt terapije. Pri tem izpostavi njegovo povezanost prek žene s klasično gestalt psihologijo. Njegovo srečevanje z zen budizmom je vodilo k temu, da je kljub načelnemu ateizmu odprl vrata meditativnim metodam. Predloži tudi oceno njegovega prispevka, ki ni tako velik, kakor bi se mu kot »očetu« gestalt terapije lahko pripisovalo. To je razvidno iz prikaza razvoja gestalt terapije in iz tega izhajajočih podvrst, na primer integrativne terapije pri Petzoldu. Osebnost je prepričan, da je na samo uporabnost in gestalt delo močnejše vplival Martin Buber s svojim dialoškim principom.

V sklepu ne doda nobene posebne vsebinske novosti, ampak temeljito in sistematično povzame celotno knjigo. Kar še posebno odlikuje avtorja, je kopica konkretnih primerov iz prakse. Ti primeri sproti ponazarjajo, razjasnjujejo in konkretizirajo včasih abstraktne in težko razumljive teorije. Prav prek njih knjiga pridobi tudi uporabno vrednost. Zanimivo je, da je zelo skop pri sistematični predstavitvi konkretnih metod gestalt dela. Zagotovo je v eni sami knjigi vse skupaj težko predstaviti, je pa to dobro izhodišče tudi za pastoralno delo in zgled, kako se lahko vključi v življenje konkretne verske skupnosti poseben vidik sodobnega terapevtsko-pedagoškega dela.